

BEZPEČNOST DĚTÍ NA INTERNETU

RÁDCE ZODPOVĚDNÉHO RODIČE

Lenka Eckertová
Daniel Dočekal

- Prevence a řešení rizikových situací
- Jak své dítě ochránit před agresory
- Jak zabránit zneužití citlivých informací
- Předcházení nežádoucím finančním transakcím
- Ochrana proti technologickým útokům

computer
press

Publikace vznikla ve spolupráci
s Národním centrem bezpečnějšího internetu.

Lenka Eckertová, Daniel Dočekal

Bezpečnost dětí na Internetu

Rádce zodpovědného rodiče

Computer Press
Brno
2013

Bezpečnost dětí na Internetu

Rádce zodpovědného rodiče

Lenka Eckertová, Daniel Dočekal

L. Eckertová: Na co na Internetu narazíte; Komunikace s nevhodnými lidmi; Agresivní devianti s pedofilními sklony; Kyberšikana a další elektronické ústrky; Pornografie, extremismus, násilí; Poškozená reputace; Ovlivňování dětí komercí a reklamou; Nekritické přejímání informací z Internetu; Kam se obrátit v případě nesnáží

D. Dočekal: Zvyky digitálních domorodců; Počítačová havěť; Závislost na Internetu a hry; Nákupy i jiné finanční transakce online; Facebook – bezpečný účet

D. Dočekal a L. Eckertová: Děti a dospělí v digitálním světě

K. Lukášová, M. Antl: Právní opora

NCBI: Povinnosti škol při podezření, že se dítěti děje újma

Odpovědný redaktor: Libor Pácl

Technický redaktor: Jiří Matoušek

Objednávky knih:

<http://knihy.cpress.cz>

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN 978-80-251-3804-5

Vydalo nakladatelství Computer Press v Brně roku 2013 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 16 699.

© Albatros Media a. s. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

Dotisk 1. vydání

 ALBATROS MEDIA a.s.

safer
internet.cz

Vydáno ve spolupráci s NCBI v rámci projektu Safer Internet CZ, který je spolufinancovaný Evropskou komisí.

EVROPSKÁ UNIE

Obsah

OSOBNOSTI ČTENÁŘŮM

Učte se, pochybujte, užívejte užitečně!	9
Poděkování	13
Úvod	15
Aby vám káva nezhořkla, rodičové!	15
Členění knihy	17

KAPITOLA 1

Co se to tam vlastně děje	19
Děti a dospělí v digitálním světě	19
Digitální domorodci	19
Babiččiny rituály	19
Mizí rozdíl mezi online a offline	21
Mohou rodiče dohonit své děti?	22
Online přináší rizika, pro všechny	24
Zdroje informací	24
Zvyky digitálních domorodců	24
Víte, co lidé dělají na Internetu?	25
Nejnavštěvovanější weby v Česku	26
Sociální sítě mění všechny zaběhnuté zvyklosti	26
Kde se mladí pohybují	28
Videa a fotografie mládež baví	30
Internetové zpravodajství, vyhledávání informací, komerce	31
Jak zjistíte, co dělají vaše děti na Internetu?	31
Zdroje informací	33
Na co na Internetu narazíte	33
Twitter za válku nemůže	33
Bezpečnost je mladá	35
Na konec průšvihů nedohlédnou	35
Pravidla internetového provozu	36
Netiketa	37

KAPITOLA 2

Riziková komunikace	39
Komunikace s nevhodnými lidmi	39
Využijí vašich chyb	39

Lákání oběti na schůzku = kybergrooming	40
S čím se můžete setkat	41
Co se stalo a proč	42
Celebrity a krasavice jako lákadlo pro teenagery	42
Módní fotografka, nebo divný chlap: Kariéra modelky	44
Cesta do Prahy: Doufali a chtěli věřit	45
Kdo se skrývá za skrytou identitou	46
Proč se dítě nechá vylákat na schůzku	46
Jak se problémům vyhnout	47
Kontrolovat, vysvětlovat, nezakazovat	48
Co dělat, je-li dítě v ohrožení	48
Zajistěte důkazy, nahlaste, blokujte, oznamte Policii ČR	49
Názor odborníka 1	49
Názor odborníka 2	50
Zdroje informací	50
Agresivní devianti s pedofilními sklony	51
Soukromé je veřejné	51
Kdo je pedofil	52
S čím se můžete setkat	52
Co se stalo a proč	54
Prodávám šálu, dítě nikoliv: Široké veřejnosti	54
Snadný výdělek za vysokou cenu	55
Kde se na Internetu mohu s agresory setkat	56
Jak se problémům vyhnout	57
Na Internet nepatří mnoho osobních informací	58
Pravidla, která mohou pomoci	59
Co dělat, když...	60
Názor odborníka	61
Zdroje informací	61
Kyberšikana a další elektronické ústrky	62
Nenechte se ukolébat	62
Ústrky v dětském pokoji	63
S čím se můžete setkat	64
Kyberšikana – šikana ve virtuálním prostředí	64
Happy Slapping – natáčení fyzického útoku	67
Kyberstalking – pronásledování s technologiemi	67
Sexting – sexy fotky atd.	68
Co se stalo a proč	69
Nahota s efektem sněhové koule: Jedna fotka, mnoho následků	69
Star Wars Kid: Soukromé video na veřejnosti	70
Povyražení s učitelkou: Učitel jako oběť	71
„Zbraně“ kyberšikany	72
Elektronické zlepšováky	74

Dítě jako oběť kyberšikany	75
Dítě jako útočník	75
Jak se problémům vyhnout	75
Jak poznat, že je dítě obětí kyberšikany	76
Co dělat, když...	76
Zajistěte důkazy, nahlaste a blokujte	77
Náзор odborníka 1	78
Náзор odborníka 2	78
Zdroje informací	79

KAPITOLA 3

Rizikový obsah 81**Pornografie, extremismus, násilí (týrání, sebepoškozování, sebevraždy) 81**

Porno vedle pohádek	81
Duše někdy zvrací	83
S čím se můžete setkat?	83
Pornografie	84
Násilí: vraždy, sebevraždy, týrání, sebepoškozování	87
Jak se problémům vyhnout	90
Úrovně zabezpečení	90
Co dělat, když...	91
Náзор odborníka 1	92
Náзор odborníka 2	93
Zdroje informací	93

Poškozená reputace 93

Efektivní drbna	93
Svět reálný vs. virtuální	95
S čím se můžete setkat	95
Co se stalo a proč	98
Zničení Ameriky: Silácké řeči, nemístné vtípy a radikální názory	98
Drsnej rozhod v Praze: Nekontrolovatelné šíření informace	98
Papám bestovni rajskou: Příliš mnoho detailů z osobního života	99
Příčiny a následky	100
Škodí vám někdo?	101
Jak se problémům vyhnout	103
Vytváření a kontrola vlastní „internetové osobnosti“	104
Jak se prezentovat na sociálních sítích	105
Možnosti použití služeb a softwaru	107
Co dělat, když...	107
Náзор odborníka	109
Zdroje informací	109

Počítačová havěť (viry, spam, hoax, phishing) 109

Virové odposlechy počítačů atd.	109
---------------------------------	-----

Od roku 2004 se viry objevují i na mobilech	111
Slovníček užitečných termínů	111
Odborné informace aneb trochu historie	114
Jak se problémům vyhnout	117
Antivirové programy, kde je vzít?	119
Co dělat, když...	120
Názor odborníka	121
Závislost na Internetu a hry	122
Nutkání	122
Závislost je nástroj	124
Pyramida lidských potřeb	125
Sociální sítě jako zlo	126
Počítačové hry mohou být skryté zlo	127
Mohou pomoci systémy jako PEGI a rodičovské zámky	129
Počítačové hry i Internet mohou být prospěšné	130
Jak poznat závislost	130
Jak se problémům vyhnout	133
Jak jsou na tom děti v Evropě s Internetem	133
Co dělat, když...	134
Názor odborníka 1	136
Názor odborníka 2	136
Zdroje informací	137
KAPITOLA 4	
Informace a komerce	139
Nákupy i jiné finanční transakce online	139
Země plná e-shopů	139
Slovníček užitečných termínů	139
Odborné informace aneb trochu historie	140
Jak jsou na tom internetové obchody v Česku	142
Jak funguje internetové nakupování	143
Co se může při internetovém nakupování pokazit	144
Jak se problémům vyhnout	148
Několik dalších užitečných tipů	149
Nákupy na slevových serverech	150
Nákupy a platby prostřednictvím „platebních tlačítek“	151
Nákupy v zahraničí	151
Když nenakupujete na Internetu zboží...	152
Co dělat, když...	152
Názor odborníka 1	153
Názor odborníka 2	154
Zdroje informací	155

Ovlivňování dětí komercí a reklamou	155
Divák je nedokonalý	155
„Reklama je navoněná zdechlina“	156
Cílem je váš teenager	156
Děti si potrpí na značky	157
S čím se můžete setkat	158
Co se stalo a proč	160
Barel lubrikantu: Bezhlavé klikání na „To se mi líbí“	160
Test inteligence: Test důvěřivosti a zvědavosti	161
Revoluce v dietě: Zázraky do tří dnů	161
Kdo si připlatí, může být vyhledán	161
Jak se problémům vyhnout	162
Co dělat, když...	163
Názor odborníka	164
Zdroje informací	164
Nekritické přejímání informací z Internetu	164
Vedle sebe rvačka s válkou	164
Co je psáno, to je dáno	166
S čím se můžete setkat	167
Co se stalo a proč	168
Surikaty na stromech: Informační vandalismus	169
Sebevědomí a genetická modifikace: Původní zdroj	170
Lesk a bída Facebooku a spol.: Informace jako zbraň	170
Jak se problémům vyhnout	171
Co dělat, když...	173
Názor odborníka	174
Zdroje informací	174
Doslov	175
KAPITOLA 5	
Právo, zdroje, doporučení	177
Kam se obrátit v případě nesnází – shrnutí	177
Centra pro boj s nezákonným a nevhodným obsahem na Internetu	177
Centra krizové intervence a poradny	181
Odborné problémy, dotazy a stížnosti	184
Povinnosti škol při podezření, že se dítěti děje újma	185
PŘÍLOHA A	
Právní opora	189
Jsou děti opravdu beztrestné?	189
Internet, zneužívání dětí atd.	190

PŘÍLOHA B

Facebook – bezpečný účet	203
Jak správně nastavit účet na Facebooku pro lepší soukromí	203
Co je nejdůležitější a měli byste vědět, než začnete	203
Skryjte seznam svých přátel a odběratelů	203
Nastavení dostupná v „Nastavení účtu“	204
Nastavení dostupná v „Nastavení soukromí“	208
Nastavení dostupná přímo na vašem profilu	211
Profilová fotografie a Úvodní fotografie	212
Informace dostupné v „O mně“	212
Co se vám na Facebooku líbí	213
Další tipy a triky	214
Vkládání příspěvků na Facebook	214
Vytváření a správa Seznamů	214
Podívejte se, jak váš profil vidí někdo jiný	215
Nahlašování závadného obsahu, spamu, řešení problémů s „přáteli“	215
Odstraňte z profilu prvky, co tam nepatří	216
Pokud budete nahrávat fotky s GPS informací, bude vznikat mapa	217
Facebooku nikdy nedávejte hesla k vašim poštovním schránkám	218
Rejstřík	221

OSOBNOSTI ČTENÁŘŮM

Učte se, pochybujte, užívejte užitečně!

JUDr. Miroslav Antl

Nebezpečí internetové komunikace postihuje stále častěji děti, které si mnohdy nástrahy Internetu neuvědomují. Je pak na nás, na dospělých, na rodičích, učitelích, vychovatelích, pedagogických poradcích a dalších, abychom děti včas ochránili tak, aby se nestaly oběťmi různých trestných činů a někdy (bohužel) i hrůzných zločinů. Proto je nutné se zabývat zejména prevencí, včetně trestní odpovědnosti těch, kteří mají povinnost dítě vychovávat a dohlížet nad ním.

Z českého zákona o rodině vyplývá, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Z dalších právních předpisů pak dovozujeme (i trestní) odpovědnost rodičů, pedagogů, výchovných pracovníků, vedoucích na dětských táborech a dalších. Z nového trestního zákoníku je nutno neustále připomínat ustanovení § 201, tedy přečin „ohrožování výchovy dítěte“, k jehož spáchání mnohdy stačí i opomenutí. V případech pedofilů a různých zločinců jde o takové aktivity jako přípravu pohlavního zneužití, znásilnění či dokonce vraždy. To všechno jsou trestné činy, respektive zločiny, jejichž nepřekážení a neoznámení je rovněž trestné.

Jak však v praxi zjišťujeme, rodiče, učitelé aj. o této problematice nevědí takřka nic. A přitom mají za svěřené děti největší díl odpovědnosti, včetně té trestní... Je třeba naše občany varovat včas před nebezpečím, předávat jim relevantní informace, a to i na podkladě konkrétních („odstrašujících“) případů. Proto osobně vítám vydání knihy *Bezpečnost dětí na Internetu*, která je významným preventivním počinem. Osobně tuto nepochybně přínosnou a ucelenou publikaci doporučuji k prostudování – a jsem přesvědčen, že si svou srozumitelnou řečí, kauzistikou, ale i radami a poučením získá velký okruh čtenářů. Knihy, jako je tato, pomáhají zvýšit občanské právní vědomí – a některé snad pozvednou z bezvědomí. Publikace by navíc měla přispět ke snížení počtu dětských obětí...!

JUDr. Miroslav Antl

*Předseda Ústavně-právního výboru Senátu Parlamentu České republiky
Vysokoškolský pedagog, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové*

plk. Mgr. Karel Kuchařík

Internet je prostředí, které odráží chování společnosti. Jeho podání a systém fungování však dává lidskému chování jinou dynamiku a mnohdy jiné možnosti než pouze ty, na které si kultura dlouhodobě vyvíjela modely. Ve své praxi pak každodenně pozorují, že nejvíce zranitelnými a útočníky vyhledávanými oběťmi jsou osoby, které mají méně zkušeností v daném prostředí a tím i méně informací o rizicích a možných dopadech rizikového chování. Nejvíce zranitelnými jsou z tohoto pohledu zejména děti. Každá možnost, jak příkladem jiných vnést zkušenosti do nejširší populace, je tou nejučinnější obranou.

Tato kniha dává ve svém uceleném, přehledném a poutavě podaném obsahu možnost samotnému čtenáři se poučit a poznat na příkladech častá bezpečnostní rizika v síti Internet. Stát se natolik obeznámeným, že čtenář bude po přečtení vybaven nejen schopností orientovat se v některých sociálně bezpečnostních aspektech sítě Internet, ale zejména nabídne možnost zprostředkovat větší informovanost dětem, aby se nestaly v mnohých případech zbytečně obětí.

plk. Mgr. Karel Kuchařík

*Vedoucí oboru informační kriminality,
Úřad služby kriminální policie a vyšetřování,
Policejní prezidium ČR*

Taťána le Moigne

Internet je studnice vědění a dětem otevírá neomezené možnosti učit se, objevovat a poznávat nové věci, lidi nebo země. Nabízí audiovizuální nástroje, interaktivní učení, možnost komunikace a spolupráce na dálku. Nicméně Internet je i labyrintem různých informací, proto je pro správnou orientaci pro děti klíčová tzv. „internetová gramotnost“. Ta na jedné straně představuje schopnost umět údaje správně a efektivně najít a rozlišit od sebe relevantní zdroje od méně důvěryhodných. Na straně druhé zahrnuje znalost pravidel online komunikace i pohybu v online prostředí. Jenom znalost a dodržování těchto pravidel pomůže dětem k bezpečnému využívání Internetu, minimalizaci možných rizik, ale také ke schopnosti reagovat, když nestandardní situace nastane. Jelikož se generace rodičů s Internetem potkala až v dospělosti, tato kniha bude skvělým nástrojem, jak se společně s dětmi naučit základním „pravidlům internetového provozu“.

Taťána le Moigne

*Ředitelka českého Googlu
Autorka populárních dětských deskových her 4bambini*

Markéta Šichtařová

Internet je neskutečně mocné médium. Svět sám pro sebe. Nově vzniklá velmoc. Internet dokázal vyprovokovat arabské jaro – sérii revolucí, která se v roce 2011 prohnala arabským světem. Internet dokázal k dnešnímu dni převálcovat už řadu zdánlivě dobře etablovaných „papírových“ médií; mnohá už ve světě zkrachovala. Zdá se, že Internet se svým neomezeným šířením informací rozšiřuje naši osobní svobodu. Ale chyba lávky. Internet taky může za jistých okolností naši svobodu dokonale zničit.

Potíž je v tom, že my, lidstvo, civilizace, jsme zkažení. Když se narodíme, nacházíme se na prahu pomyslného ráje. Nemáme žádné mantinely. Jako miminka se chováme tak, jak sami chceme a cítíme. Jenomže pak to začne: „Nebreč, to hodné děti nedělají.“ „Ne, nepochovám tě, protože bych tě rozmazlila.“ „Musíš se učit.“ „Musíš poslouchat.“ „Musíš být hodný.“ „Musíš...“

Jsme válcováni konvencemi. Učíme se jednat ne tak, jak je nám přirozené, jak sami chceme, ale tak, jak chtějí ti ostatní. Nepřizpůsobujeme se svým vlastním ideálům; přizpůsobujeme se ideálům těch ostatních. Jsme vychováni v hluboké víře, že „správné“ je přejímat cizí autority, ať už to je vláda nebo pan profesor ten a onen. Že je „správné“ nezpochybňovat ustálené zvyklosti, jako že nepohostit návštěvu je totální faux pas nebo že starší má vždy pravdu. Že média říkají pravdu. Že co je psáno, to je dáno.

A tak dokonale zpracování všemi těmi propagandami, polopravdami a pověstmi si sedáme ještě ani ne jako náctiletí k Internetu. K Internetu, kde vše je *psáno*. Kde každý ze sebe může udělat „*autoritu*“ vyvěšením fotky, která je pouhou koláží, a natukáním několika nesmyslných vět na klávesnici. K Internetu, který je médiem sám o sobě.

Možná se v mnohém dítěti probudí pochybnosti, když ten hodný chytrý pán napíše, že „se musí“ dělat to a ono. Jenomže my jako dnešní společnost nejsme zvyklí a bojíme se protestovat, manifestovat vlastní názor, odporovat.

A to je strašně nebezpečná kombinace.

Je z toho cesta ven. Jsou to informace. Je to opatrnost. Nečekejme, že nás ochrání někdo cizí. Ochránit se musíme sami.

Markéta Šichtařová
Zakladatelka a ředitelka Next Finance, s.r.o.
Autorka populárních ekonomických knih

Poděkování

Zvláštní poděkování

Národnímu centru bezpečnějšího internetu, za podporu a důvěru

Velké poděkování za konzultace a podklady patří těmto odborníkům:

JUDr. Miroslav Antl, předseda Ústavně-právního výboru Senátu Parlamentu České republiky, vysokoškolský pedagog, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové

Martin Bach, viceprezident Asociace herního průmyslu ČR a SR

Egon Eckert, softwarový architekt, Heaven Industries, s.r.o.

Bc. Igor Hák, tvůrce portálu Viry.cz, bezpečnostní konzultant antivirové společnosti ESET software spol. s r.o.

David Hozík, specialista oddělení Bezpečnost, Aukro.cz

Kateřina Hrubešová, výkonná ředitelka Sdružení pro internetovou reklamu (SPIR)

PhDr. Lenka Hulanová, psycholožka, vedoucí Linky důvěry Dětského krizového centra

Mgr. Vilma Hušková, MBA, mediální analytička, Úřad Rady pro rozhlasové a televizní vysílání

Mgr. Dominik Jambor, vedoucí oddělení Bezpečnost, Aukro.cz

Mgr. Zuzana Jankovská, vedoucí oddělení klientského servisu Millward Brown

Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogická fakulta UP v Olomouci

Martin Kožíšek, manažer pro internetovou bezpečnost, Seznam.cz, vedoucí projektu Seznam se bezpečně

Mgr. et Mgr. Kateřina Lukášová, právnička a socioložka, Národní centrum bezpečnějšího internetu, interní doktorand PF UK

Ing. Václav Mach, člen představenstva ICT Unie a Řídícího výboru pro informační společnost, ředitel pro vnější vztahy společnosti Microsoft Corporation ve střední a východní Evropě

Ing. Jiří Palyza, výkonný ředitel, Národní centrum bezpečnějšího internetu

mjr. Mgr. Václav Písecký, vedoucí oddělení informační kriminality Krajského ředitelství Policie hlavního města Prahy

Ing. Petra Průšová, jednatelka společnosti Millward Brown

Mgr. Matěj Seifert, konzultant, lektor, spoluautor testu informační gramotnosti Gepard společnosti Scio

JUDr. Ladislav Šťastný, výkonný ředitel Rady pro reklamu

Bc. Jan Vetyška, výkonný ředitel Asociace pro elektronickou komerci (APEK)

Mgr. Martina Viewegová, psycholožka a lektorka, Národní centrum bezpečnějšího internetu

Úvod

Aby vám káva nezhořkla, rodičové!

Přicházíte pozdě domů z práce. Jste unavení a těšíte se, až uvidíte své děti. Zavíráte dveře, zamykáte, pro jistotu zasunete do dveří řetízky. Dnes večer se už nechystáte ven. Vždycky vás uklidní, když jsou děti v bezpečí vašeho bytu. Doba se změnila. Je to zvláštní, ale raději než výlety s kamarády mají svůj počítač. Umí zacházet se složitými programy, hrají hry, píšou e-maily, chatují, přes Facebook komunikují se stovkami přátel, nakupují a na Internetu najdou, cokoli chtějí. Z dětského pokoje září namodralé světlo notebooků a vy v klidu usedáte ke kávě a k obrazovce...

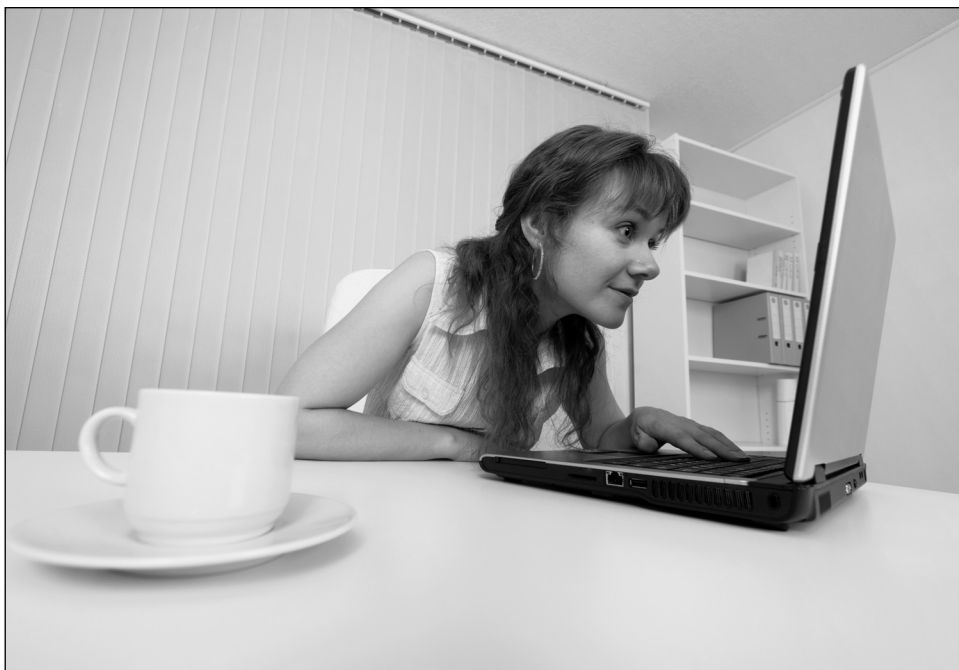
Vážně jste si jisti, že jsou vaše děti v bezpečí? A promluvíli jste si s nimi někdy o nástrahách online světa? Že jim nerozumíte? Nemá smysl zabývat se prostoduchými kratochvílemi pubertálních výrostků? Výrazy jako Facebook, Skype nebo YouTube jsou vám cizí?

Pak zcela správně držíte v ruce knihu, která vám pomůže pochopit způsob uvažování vašich dětí a možná změnit názor na Internet a online technologie vůbec. Internet je dobrý sluha, ale zlý pán. Zjistíte, s jakými negativními jevy se lze v této souvislosti setkat, jak se jim vyhnout a jak dětem pomoci, pokud již narazily na problém. Počítač není chůva a děti s ním nejsou v bezpečí. Koneckonců, na potíže lehce narazíte i vy – dospělí. Proto se nedržíme striktně rizik ohrožujících děti. V některých kapitolách se obracíme směrem k vám, rodičům, abyste získali ucelenější vhled do problematiky a rozšířili své obzory.

Naše publikace odpovídá situaci tady a teď. Prostředí Internetu je velmi proměnlivé. Stávající charakter služeb a produktů je časově omezený. Služby a webové stránky vznikají a zanikají, mění se zavedené postupy a procesy. Snažíme se o zasazení publikace do současného českého prostředí. Případy ze života, ačkoli jsou některé převzaty či inspirovány zahraničím, jsou vždy popsány tak, aby jim porozuměli čeští čtenáři a čtenářky. Přes veškerou snahu o aktuálnost, v době vydání knihy nemusí být některé konkrétní údaje platné. Obecná pravidla jsou však platná dlouhodobě.

Základní pojmy a odborné termíny stručně vysvětlujeme v každé kapitole, aby čtenář – pokud nechce, nebyl nucen číst celou publikaci, ale pouze vybrané části.

Ještě se sluší dodat, že v této knížce nenajdete velká, překvapivá odhalení, tajemná hackerská spiknutí, skandální „internetově-politické“ kauzy ani žádné další senzace, kterých je Internet plný. Jistě by šlo o zajímavé povídání, ale pro vás, běžné uživatele Internetu, vcelku neužitečné.

Obrázek 5: Rodič se někdy opravdu diví

V této knize se tedy určitě nedočtete:

- Jak se rozkrývají internetové sítě obchodníků s dětskou pornografií
- Jakým způsobem lze dopadnout kyberzločince v České republice
- Jak se kupují a prodávají drogy na online černém trhu
- K čemu slouží anonymizační softwarové systémy a proč má někdo potřebu je používat
- Zda fungují internetové návody na výrobu zbraní a jestli jsou nebezpečné
- Jestli se vyplatí investovat do Bitcoinů (internetová měna)
- Jestli lze vyhrát v internetovém kasinu podle „internetových rádců“ (kdyby zaručené rady fungovaly, už by nejspíše všechna kasina zkrachovala, že?)
- atd.

Naopak vám prozradíme, jak zvýšit pravděpodobnost, že se fotografie vašich dětí neocitnou ve sbírce internetových pedofilních zločinců či na pornografických stránkách. Jak neskočit na lep obchodníkům s neodolatelně levným zbožím. Jak napsat domácí úkoly s pomocí Internetu a přitom nepodvádět a neztrapnit se. A mnoho dalšího.

Lenka Eckertová

Členění knihy

V úvodní kapitole vás „naladíme na příjem“ deseti podkapitol tematických, které následují: počínaje *Komunikací s nevhodnými lidmi* a konče *Nekritickým přejímáním informací z Internetu*. Závěr knihy je věnován souhrnu rad a doporučení: zejména problematice z trestně-právního hlediska a seznamu pracovišť a institucí, na které se lze obrátit s žádostí o pomoc či radu.

Dílčím tématům věnujeme odlišný prostor – podle šíře problematiky, podle závažnosti i podle pravděpodobnosti, s níž se potíže dotknou právě vás. Samozřejmě, vždy záleží na úhlu pohledu. Názory autorů (v roli rodičů) se nemusí shodovat s názory jednotlivých čtenářů. Některá témata jsou zmapována a odborně popsána, jiná se teprve dostávají do popředí zájmu. Snažili jsme se nastavit hloubku odbornosti tak, aby text pochopil laik se základními počítačovými dovednostmi.

Tematické kapitoly obsahují:

- **Uvedení do tématu** – co lze do tématu zahrnout a proč, jaký vliv má technologie se vztahem k tématu na náš každodenní život atd.
- **Příběhy ze života** – popis a vysvětlení rizikových, nepříjemných, ošidných či zajímavých situací, do nichž se vědomě či nevědomě aktéři dostali.
- **Jak se problémům vyhnout** – jak fungují procesy na Internetu i procesy související. Na co si obecně dát pozor, kde hledat informace, jaké služby a produkty využívat, kterým se raději vyhnout atd.
- **Co dělat, pokud se dostanete do potíží** – kde čekat pomoc a kde nikoliv, kam hlásit případný problém.

Co se to tam vlastně děje

Děti a dospělí v digitálním světě

V této podkapitole se dozvíte:

- V čem mají děti navrch nad dospělými
- Online svět a reálný svět děti nerozlišují
- Nesoulad dovedností nese rizika
- Nové technologie ve vzdělávání

Digitální domorodci

Jeden z termínů v marketingu a reklamě používá označení *digital natives*, které je do češtiny překládáno jako *digitální domorodci*. Označuje věkovou skupinu lidí, kteří se v digitálním, internetovém, světě cítí jako doma. Do tohoto světa se již narodili. Druhá skupina – starších, dospělých, je zpravidla označována jako *digitální přistěhovalci*, v originále *digital immigrants*.

S rozlišením generací na *digitální domorodce* a *přistěhovalce* přišel Mark Prensky (www.marcprensky.com) v roce 2001. Ale již v devadesátých letech jiní upozornili na fakt, že se mění tradiční vztahy v rodinách – děti poprvé v historii předběhly své rodiče v důležitých znalostech technologií a souvisejících dovednostech. Děti vlastně své rodiče učily pohybovat se v digitálním světě. Typickými libůstkami *přistěhovalců* byl tisk mailů nebo telefonáty s dotazem: „Přišel ti můj mail?“

Od té doby se situace změnila. Informační a komunikační technologie (ICT) jsou dnes nepostradatelným nástrojem i pro generaci rodičů. Děti a dospělí je však užívají odlišným způsobem. Rodiče se s novými technologiemi seznamovali až v průběhu svého života, proto je jejich přístup k nim ovlivněn předchozími „offline zkušenostmi“.

Svět digitálních technologií se, mimochodem, zrodil na konci šedesátých let, takže faktickými *digitálními domorodci* nejsou zdaleka dnešní děti, ale třicátníci a čtyřicátníci. Paradoxní je, že mezitím digitální a internetové technologie pokročily natolik, že právě tato skupina se v mnoha ohledech může dětem a teenagerům zdát jako „zabrzděná a zpátečnická“.

Babiččiny rituály

Všechno to trochu připomíná situaci babiček digitálních domorodců. Autor této knihy má v živé paměti babičku, která měla hlubokou úctu k černobílé, věčně stávkující televizi. Opravář

televize byl takřka božstvo, které přicházelo zachránit situaci výměnou jedné, zpravidla stále té samé elektronky. Zapnutí televize byl rituál a její zachování pečlivě chránila dečka, kterou se televize přikrývala.

VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

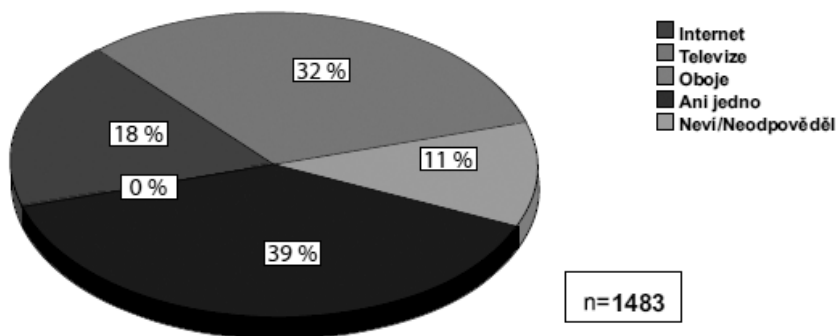
- Děti ve věku 9–16 let tráví online v průměru 88 minut denně. Ti 15- až 16letí až 118 minut, ti devíti až desetiletí až 58 minut.
- 49 % dětí používá Internet v posteli
- 33 % dětí používá Internet na mobilním telefonu či tabletu
- 87 % dětí používá Internet doma, 63 % ve škole
- 53 % dětí používá Internet u kamarádů či spolužáků

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

Pro autorovu babičku byla televize div techniky, zázrak. Pro jejího syna méně, pro vnuka vůbec. A čím více technologie přicházelo do života, tím méně byla televize zázrakem. Dnes je televize běžným zařízením v domácnosti, nad kterým nijak nežaseme. Prostě ho používáme.

Televize tehdy přinášela nový způsob šíření informací, nový způsob zábavy, ale také nový způsob vzdělávání. Něco, co o desítky let později přinesl v jiné podobě Internet. Po dalších pár letech zásadně zasáhly do dění mobilní telefony (a samozřejmě, mobilní Internet).

Internet také patřil k zázrakům. Dodnes řada „starších dospělých“ řeší Internet jako cosi, co je pro ně cizí. Nerozumí si s ním, bojí se ho, považují *prohlížeč* za *Internet*. Netuší, k čemu všemu je Internet dobrý. A už vůbec netuší, k čemu by jim byl dobrý například Facebook. Horko těžko se naučili na Internetu vyhledávat. Když chtějí jít na Google, občas napíší slovo „Google“ do vyhledávacího políčka na www.seznam.cz.

Obrázek 6: Co by děti spíše oželely (Zdroj: Děti v ringu dnešního světa – Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let, NIDM MŠMT, 2012)

Děti (a řekněme, snad, i mnozí rodiče) jsou v tomto ohledu někde jinde. Internetu a počítačů se nebojí. Mobilní telefony používají běžně pro focení, chatování či videohovory. Jejich prostřednictvím kontrolují dění na Facebooku. To vše považují za stejně samozřejmé, jako ti starší považují za samozřejmou televizi.

Mizí rozdíl mezi online a offline

Dospělí stále ještě rozlišují mezi světem *online* (jste na Internetu) a světem *offline* (nejste na Internetu). Mnozí neumí správně a včas využít možností, které technologie (a Internet) nabízí. Ale nemyslete si, že děti za všech okolností ano. Nižší úroveň jejich sociálních a životních zkušeností, méně pevné základy jejich vzdělání, je omezují v praktickém využívání Internetu. Aby se člověk **mohl na něco zeptat**, musí nejdříve vědět, **na co se ptát**. Koneckonců, orientace v obrovské záplavě informací na Internetu dělá potíže téměř všem, bez rozdílu věku.

Pro dnešní děti rozdíl mezi *online* a *offline* mizí. Proč by si telefonovali, když si mohou napsat SMS. Proč by si posílali SMS, když se mohou „domluvit na Fejsu“ (neboli Facebooku). *Online*, zejména díky mobilním telefonům s mobilním Internetem, se stalo součástí *offline*. A vývoj napovídá tomu, že budeme online více a více. Dnešní mobilní telefony jsou kapacitou, výkonem a schopnostmi občas podstatně lepší než pár let staré počítače, na kterých doma používáme Internet a píšeme e-maily.

VÍTE ŽE...? FAKTA O RODIČÍCH V EVROPĚ

- 49 % rodičů používá Internet denně, 24 % nepoužívá Internet vůbec
- Čím více rodiče používají Internet denně, tím spíše (a více) ho používají i jejich děti
- 51 % rodičů dětí ve věku 9–12 nechce, aby jejich děti používaly sociální síť
- 15 % rodičů dětí ve věku 13–16 nechce, aby jejich děti používaly sociální síť

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

Autorka této knihy v době svého dospívání trávila dlouhé hodiny povídáním s kamarádkami telefonem. Přístroj ležel na polici v obýváku. Pokaždé si k němu postavila židli a hovor začal. Vydržela sedět klidně dvě tři hodiny (rekordem je pět) a probrat zcela všechno. Šlo o dobu, kdy se za hovor platila přibližně jedna koruna a délka hovoru nebyla časově nijak omezena. Dnes dokáže strávit několik desítek minut na Skypu nebo na Facebooku (na několikahodinové sedánky už nezbyvá čas). S druhou stranou si píše, nebo se vzájemně vidí s pomocí kamery připojené k počítači. Děti jsou však schopné sledovat dění na Facebooku (a vstupovat do něj) prakticky celý den.

Autorova dcera je schopná poslat během jednoho měsíce až pět tisíc SMS zpráv. Nebýt výhodného mobilního tarifu, asi by takovou bohužel aktivitu nikdo z rodičů nezaplátil. Děti v jejím věku, tedy na konci základní školy a začátku střední, si SMS poněkud pletou s chatem. Dokáží se mezi sebou přes SMS bavít takřka v reálném čase. Rozhodně netrpí tím, čím trpí autor, který bytostně nesnáší posílání SMS přes telefon. Prostě nemá dostatek trpělivosti k jejich psaní.

Autorova babička SMS samozřejmě neposílala. V její době neexistoval ještě ani Internet. Měla klasický psací stroj a dokázala na něm psát dlouhé, mnohastránkové dopisy, které pak ještě zpravidla opatřovala rukou psanými vsuvkami a zvýrazněními. Odpovědět na něco takového znamenalo věnovat několik hodin čtení a psaní. Rychlost komunikace podmiňovalo hlavně to, jak rychle bylo možné dopisy doručit. Dnes? Dnes si můžeme Internetem posílat elektronickou poštu, která po odeslání dorazí prakticky okamžitě. Kamkoliv, na kterémkoliv místě na světě.

Mohou rodiče dohonit své děti?

Dokáží současní čtyřicátníci dohonit dnešní děti mířící do základních škol v jejich dovednostech s dotykovými telefony, tablety, Internetem, vyhledáváním, sociálními sítěmi, digitálními fotoaparáty? Je více než pravděpodobné, že nikoliv. Nemají k tomu dostatek sil a času, ale chybí jim nakonec i motivace. Málokterí dospělí si připouští, že vlastně žijí v jiném světě, než v jakém žijí jejich děti.

% dotazovaných, kteří...	věk 9 až 12 let		věk 13 až 16 let		Všichni
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	
Umím s internetem více, než moji rodiče					
Není pravda	48	52	17	18	33
Částečně pravda	30	30	31	34	31
Velmi pravdivé	22	18	52	48	36
Umím spoustu věcí na internetu					
Není pravda	24	29	7	10	17
Částečně pravda	54	54	44	49	50
Velmi pravdivé	22	17	49	41	33
Dotazované otázky: Do jaké míry je pro vás pravdivé tvrzení, že víte více informací o internetu než vaši rodiče? Umím hodně věcí z hlediska používání internetu.					
Dotazovaná skupina: všechny děti ve věku 9 až 16 let, které používají internet.					

Obrázek 7: Jak děti hodnotí své vlastní internetové schopnosti (Zdroj: EU Kids Online)

Již zmíněný Mark Prensky napsal, že jsou počítačové hry, Internet, mobilní telefony atd. pro děti stejně přirozené jako reálné prostředí, např. stromy. Děti komunikují, učí se, hrají si a seznamují se zcela jinak než předchozí generace. Moderní technické vymoženosti je obklopují po celý jejich život. V důsledku toho rychle přijímají nové informace a od útlého věku jsou zvyklé na jejich **interaktivní** příjem. Mají rádi tzv. multitasking – dělají několik věcí současně. Při učení rádi experimentují, zkouší a „hrají si“. Bohužel, naráží pak na zaběhnutý školní vzdělávací systém, kde pedagogové preferují učení step-by-step (krok za krokem). Zpravidla se v jednom okamžiku soustředí na jednu věc. A hlavně, výuku zkrátka berou „moc vážně“.

Vzdělávání, které stále vyučuje starými tradičními metodami, zaostává. Nedokáže dostatečně rychle aplikovat nové technologie. Zčásti samozřejmě i proto, že mu vládou právě „digitální přistěhovalci“, kteří nemohou překonat to, v čem byli vychováni, v čem vyrostli a co jim bylo vštípeno. A zčásti proto, že nové technologie vyžadují tak velké změny, že je není možné provádět v potřebném (krátkém) čase. Jakkoliv se občas, v některých oblastech, podaří dohnat ztrátu, svět okolo opět poposkočí o kus dopředu.

Existuje však už mnoho užitečných online aktivit, služeb a elektronických pomůcek, které osvětlí kantoři, pokrokové školy a aktivní rodiče využívají ke vzdělávání dětí. Počínaje výměnou a sdílením informací přes Internet v rámci českých i mezinárodních školních projektů (např. www.etwinning.cz, www.generacey.cz atd.), přes elektronické učebnice a interaktivní